

Okulun 75. yılı dolayısı ile 1958 yılında basılan yayından alınmıştır.

Hamidiye Ticaret Mektebinin kuruluşunda(1883) emeği olan
Ticaret Bakanı

ABDÜLLATİF SUPHİ PAŞA

(1818 – 1886)

Abdüllâtif Suphi Paşayı, Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunu memleket hizmetine koyan bir kurucu olarak anıyoruz. XIX uncu asır irfan ve siyaset hayatımızın mütebariz bir siması olan Suphi Paşa, bize, ticaretin mektepleştirilmesi ve ilminin yapılması lâzum geldiği düşünce ve ihtiyacını getirdi. Kurmuş olduğu müessese ile, Türkiye’de ticaret sahasında çalışacak olan bütün unsurlar hakikî bir “başlangıç” a kavuştu. Yetmiş beşinci yıldönümünü idrak eden bu eser, ilme değer vermesini bilenlerin şükranlarına lâyıktır. Geçen asrın yetiştirdiği fikir ve devlet adamımızı, gelecek nesiller karşısında kıymetlendirmek için, onun bibliyografisini, eserlerini ve anekdotlarını anlatmayı, yerine getirilmesi gereken bir vazife saydık.

Abdüllâtif Suphi Paşa, 1818 tarihinde Mora’nın merkezinde Tropoliçe kasabasında doğdu. Babası, ilk Maarif Nazırımız Abdurrahman Sami Paşa’dır. Mora İhtilâlinde ailesi ile beraber âsilerin eline esir olan Sami Paşa, babası Mora hanedanından şeyh Ahmet Necip Efendinin hatırasına hürmet eden bir kaptanın sayesinde esirlikten kurtuldu. şeyh Ahmet Necip Efendiden, vakitle gördüğu iyiliği unutmayan gemi kaptanı, aileyi toplu bir halde Napoli’den bir gemiye bindirerek onların Mısır’a gitmelerini sağladı.

Mısır valisi Mehmet Ali Paşa, Sami Paşa’nın Yunanistan’daki vak’alar ve ihtilâlin sebepleri üzerinde izahat istedi. Bu hususta Sami Paşa tarafından yazılan lâyiha, pek beğerildi ve Mısır Valisi’nin Muavinliği vazifesine tayin olundu.

Çocuklarına yakın bir alâka gösteren ve onların tahsilleri ile şahsen uğraşan Abdurrahman Sami Paşa, Suphi Paşa’nın tahsil ve

terbiyesi için, bizzat meşgul olmakta ve devrin değerli hocalarından bilgisini arttırmak yolunda, gerekli dersleri almasına yardım etmekte idi. Kabiliyet ve istidadı kısa bir zamanda anlaşıldığından, Suphi Paşa'yı kendisine Maiyet Kâtibi yaptı. Bir müddet sonra bu değerli genç, Mehmet Ali Paşa'nın hususî kalemine kâtip olarak tayin olundu.

Mehmet Ali Paşa, hususî kalemindeki kâtipler arasında genç Suphi Efendi'ye yakın bir alâka gösteriyor ve yetişmesi için etrafındakilere talimat veriyordu.

Mehmet Ali Paşa, daima Vilâyet işleriyle meşgul olduğundan, günün birkaç saatini araba ile gezmeğe tahsis etmişti. Böylece zihnen dinleniyor ve gezdiği yerlerde yapılması gereken işleri mahallinde düzenliyordu. Bu gezintilerde yapılacak işleri yanına aldığı Suphi Efendi'ye not ettirir, onun hata yapmadan en küçük kusurları bile tashih ettirmesini ve kendisine yardımcı olmasını taktirle karşıladı.

Suphi Efendiye her geçen günde teveccühü arttı. Dirayet ve nezâketini pek beğeniyordu. Mir-i livalık rütbesini vermek istedi. Pederleri Sami Paşa Hazretleri bu rütbenin pek erken olduğunu ileri sürerek mâni oldular. Suphi Paşa, bunu daima tekrarlar ve (Peder, bizim rütbeye mâni oldu) diyerek ve gülümseyerek hâdiseyi yâd ederdi.

Mehmet Ali Paşa'nın ölümünden ve yerine Abbas Paşa'nın Vali olmasından sonra 1848 de pederi Sami Paşa Hazretleri ile birlikte İstanbul'a geldi.

1849 da (Meclis-i Maarif-i Umumiye) azâlığına ve 1854 yılında da Meclis-i Valây-ı Ahkâm-ı Adliye azâlığına memur oldu. Memuriyet hayatının ehemmiyetli vakalarından biri burada iken cereyan etti. Bir Hristiyan kızın katlinden dolayı ecnebiler tarafından Varna Ferik'i Salih Paşa zan altında idi. Dâvanın çözülmesi ve muhakemenin icrası için Varna'ya gönderildi. Tahkikatı hiçbir tesire tâbi olmadan icra ve ikmâl etti. Neticede Salih Paşa'nın masum olduğu gerçekleşti. Kızın katili olan Mustafa, tevkif edilerek gereken takibat yapıldı.

Koca Reşit Paşa, Meclis-i Valâ-yı Ahkâm-ı Adliye'yi birkaç Őubeye ayırarak ihtisasa göre muameleler icrasına karar verdiğinden, bununla ilgili nizamnamelerin tertibi lâzım geliyordu. Bu vazife de Suphi Paşa'ya havale olundu. Meclis-i Valâ'nın dahilî nizamnamesini Suphi Paşa kaleme aldı. Vazifede gösterdiği ehliyet, dirayet ve dürüstlük o devrin en mühim devlet işlerini gören Őubelerde riyaset vazifesine tayinini intaç etti.

Abdülaziz'in cülûsunu müteakip, Evkaf Nazırlığına tayin olundu. Evkaf, borç içinde idi. Varidatı da eksilmişti. Üç ay içinde yirmi dört bin kese borç ödedi. Daha büyük hizmetler ifası beklendiği bir anda, Sadrazam Âli Paşa'nın arz tezkeresiyle azlolundu. Azle sebep olan hâdise şudur:

Sadrazam Âli Paşa, Devlet işlerinde saltanat makamının müdahalesini asla caiz görmez ve bu gibi hallerde fevkalâde şiddet gösterirdi. Bir Cuma selâmlığında –Evkaf Nazırı sıfatıyla – buhurdan tuttuğu esnada, kötü hallerini duyan Padişah, Evkaf memurlarından ikisinin hemen azledilmesini irade etti. Bu azli Âli Paşa, bir memurun hükûmetin rızası olmadan Padişah iradesiyle azledilmesine tahammül edemediğinden, hâdiseyi haber alınca, Evkaf Nazırının hemen azlini talep etti. Suphi Paşa azledildi ve Meclis-i Valâ azâlîğına nakil olundu. Altı yıl bu vazifede kaldıktan sonra Maarif Nazırı oldu. Sultan Hamit devrinde İstinaf Dairesi Riyaseti, müteaddit defalar Evkaf, Maarif ve Ticaret Nazırlıklarında bulundu.

11 Rebiülâhir 1303 de vefat etti. Sultan Mahmut Türbesine defnolundu. Arabî, Farisî, Fransız ve Yunan dillerine vakıftı, Tarih ve asârı atika ilminde ihtisası vardı. İbni Haldun tarihinin bir kısmını (Miftahül'ibar) namıyla neşretmiştir. Uyunül ahbar finukud vel âsar adı ile yayınlanmış eserleri vardır. Hatem-i nebî adlı makalesi değerlidir. İslâhat-ı Maliye Lâyihası matbudur ve meşhurdur.

Merhum Ali Puat Türkgeldi (Tarihî Fıkralar)'ında Suphi Paşa hakkında aşağıdaki fıkrayı yazmıştır.

“Ahmet Vefik Paşa'nın tabiatı, ifrat ve mübalağaya meyyaldi. Her

hususta olduğu gibi hususiyle ilmî bahislerde de mübalağadan çekinmez, bazen mübalağayı ifrat derecesine vardırırmış. Ahbaplarından, Şark ilimlerine vukufu itibariyle kendisine faik bulunan Suphi Paşa merhum, irfan ve bilgi sahibi bir arkadaşı ile Vefik Paşa'yı ziyaret ederler ve ilmî bahisleri münakaşa ederlerken, söz eski müelliflerin meşhur eserleri üzerinde toplanır.

Vefik Paşa:

- O zatın filân fenne dair filân eseri de vardır.

Diye, kendilerinin duymadıkları eserlerden bahsedermiş. Her ziyaret edişte ve müelliflerin eserleri bahis konusu oldukça, Vefik Paşa'nın bu derece ihata göstermesini tereddütle karşılayan Suphi Paşa, bunların uydurma olduklarından şüphe etmeğe başlar.

Paşa, arkadaşına şüphelerini naklederek, bu işte hakikate varmak için bir tertip yaparlar. Buna göre, bir müellif ismi uyduracaklar ve ona birtakım eserler isnat edeceklerdir. Vefik Paşa bir söz söylemez ise, şüphelerinde yanıldıklarını kabul, aksi halde ise Paşa'nın mübalağa ve ifrata kaçan meyli anlaşılmış olacak.

Ziyaret ve mülakat esnasında Vefik Paşa'ya uydurma müellifin ismini ortaya atarlar. Ahmet Vefik Paşa, eskisi gibi derhal söze başlayarak:

- Bu müellifin şu fenlere dair filân ve filân eserleri de vardır, diye mütalâa ettiğini görünce, hakikat meydana çıkar”.

Merhum Suphi Paşa, çok sağlam bir seciyeye sahipti. Hâkimlik ettiği devirlerde adaletin tahakkuku için Saltanat Makamından gelecek her türlü ukubetlere göğüs gererdi.

Sultan Hamit, Milletvekilleri tarafından kontrol edilen şartlı bir idare kurmak vaadiyle tahta oturmuştu. Devletin bekası için, meşrutî idarenin tek çıkar yol olduğuna inanan Mithat Paşa ve arkadaşları, bu işin gerçekleşmesi uğrunda devamlı gayret sarf ediyorlardı.

İktidara geçmeden önce Meclis kontrolüyle işleyen idare rejimini Mithat Paşa ile birlikte öven Sultan Hamit, iktidarı ele geçirdikten sonra, keyfi takdirine bağlı şahsi bir idare kurmak kararını verdi. Mithat Paşayı memleket sınırlarının dışına sürdü.

Mithat Paşa'nın etrafında bulunan aydın yazarlardan bir kısmını, para ve mevki ile satın aldı. O günlerin en tesirli kalem sahiplerinden biri olan Namık Kemal'in dünya nimetleriyle celbi imknsız görülünce, her mstebidin yaptığı gibi, ukubetler yağdırma yolu ile yıldırma usulünü kullandı.

Namı Kemal hakkında uydurma ihbarlar yaptırıldı. Hükümdarı tahttan indirmek gayesiyle adamlar topladığı ileri sürülerek, siyas cinayet ithamıyla tevkif edildi. Sevk edildiği mahkeme "Mahkeme-i İstinaf Ceza Dairesi" ve birinci reisi Abdüllâtif Suphi Paşa'dır. Namık Kemal, tevkif edilmesinden birkaç yıl önce, Edirne'de bulunan Abdülhak Hamit Bey'e yazdığı bir mektupta, Suphi Paşa'ya, babası Abdurrahman Sami Paşa'ya ve oğlu Ayetullah Bey'e ağır surette svmşt. Svme hdisesi, Suphi Paşa tarafından haber alınmış ve halk arasında da yayılmıştı. Namık Kemal, üç yıl sonra Suphi Paşanın riyaset ettiği mahkemede, suçlu sıfatıyla muhakeme edileceğini anlayınca, mutlaka mahkm olacağına kanaat getirmişti.

Sultan Hamit, dva ile yakından alkalandı. Muhakeme gününden önce eniştesi Mahmut Cellettin Paşa'yı Çamlıca'daki Suphi Paşa'nın köşküne gönderdi.

Enişte Paşa, Suphi Paşa ile köşkün bahçesinde gezinerek, ona söz arasında:

"-Kemal Bey hakkında ne yapacaksınız?" dedi. Suphi Paşa'nın bu soruya verdiği cevap şudur:

"-Efendimiz emin olsunlar. Adaleti tatbik edeceğim."

Merhum Suphi Paşa, bu vakayı kızı Ayşe Hanım'a naklederken, kızının:

“-Efendim, Hünkâr (Sultan Hamit) dan korkmuyor musunuz?” sorusuna karşı verdiği cevap şudur:

“-Yarın, Hünkârın da, benim de huzuruna çıkacağımız bir hâkim vardır ki, ben yalnız ondan korkarım.”

Suphi Paşanın reisliğindeki İstinaf Ceza Dairesi, Namık Kemali, Padişahı tahttan indirmek suçu ile muhakeme etti ve cereyan eden duruşma sonunda beraat kararını (vazifesizlik) verdi.

Namık Kemal, Suphi Paşa'nın ölümü dolayısıyla kardeşi Abdülhalim Bey'e yazdığı mektupta, Ayşe Hanım'ın ifadesini teyit etmekte ve “Suphi Paşa merhum, zulümden hürriyetimi kurtararak bana bir nevi velinimetlik etmiştir” demektedir.

Abdüllâtif Suphi Paşa, gelecek nesillerin hürmetle yâd edecekleri bir Devlet adamıdır.